

Nådsensbrød

Nådsensbrød

Henrik Pontoppidan, 1887 (7,6 ns.)

Indlæst af Morten Thunbo

Der stod en eftermiddag et stort spektakel omme i smøgen
5 bag gadekæret, hvor fire-fem sorte indsidder-rønner ligger
sammenbyltede under skolebakken.

Anledningen var vægtig nok; det var Stine Bødgers, der
skulle på "kassen".

Dette er den folkelige betegnelse for herredets store,
10 nyopførte fattig- eller arbejds- hus, der er hele egnens
stolthed og pryd. Nu skal man i sandhed også kun vanskeligt

kunne tænke sig noget mere fjernt fra disse gamle, smudsige
og stinkende sogne-fattiggårde, hvor man i sin tid stuvede
folk sammen på må og få og lod dem leve efter

15 forgodtbefindende. Helt kongeligt ligger dette på toppen af
en kratbevokset banke ud mod fjorden – muret i rødt og
gråt, med spir på gavlene og majestætens navne-ciffer
funklende i guld på blå grund over indgangsdøren.

Fremmede, der kommer forbi på vejen, vil sikkert ikke
20 anslå det til mindre end et ting- og arresthus, et kgl. tugthus
el. lign.; og mere end en besindig mand, der træder inden
for det jernbespigerede plankeværk og betragter de mægtige
trappegange, varmeapparaterne og de dekorerede lofter,
ryster betænkelig på hovedet og ymter om overdrivelse.

25 Det skulle da netop være, at han kom op i en af de store

Fra Det moderne gennembrud af Thomas Thurah, DANSK 7-10 | GYLDENDALS FAGPORTALER, Gyldendal

Print og kopiering af dette materiale er tilladt, forudsat at det sker i overensstemmelse med skolens aftale med Copydan Tekst & Node.

sale, hvor lemmerne sidder rækkevis på små halmsæder under vinduerne og fletter sivmætter og binder kurve – mændene og fruentimmerne hver i sin fløj. Der er altid noget meget uhyggeligt ved synet af en sådan forsamling af
30 gamle, livstrætte mennesker, hvem tilværelsen intet længere har at byde – især, hvor livets lange kummer har sat så dybe mærker af tilintetgørelse som blandt disse.

Det er de udslidte kræfter, de forkomne eksistenser fra herredets hytter og huler, der samles her inde imellem disse
35 mure, når hånden bliver for svag og ryggen for kroget til længere at bære livets byrde. De sidder nu her, ens i dragt, med pletfri linned, og så kæmmede og renvaskede, som de næppe nogen sinde har tænkt at skulle blive det i denne verden – men tillige så stille og underlig eftertænksomme,
40 som var virkelig også allerede evigheden begyndt for dem her i disse store, højtidelige rum, hvor lyset falder ind som med en overjordisk glans, mens hver mindste hosten og

harken giver genlyd under de høje lofter som i en kirke.

Tavse og andægtige flytter de deres stive, krogede fingre i
45 det uvante arbejde, fæster simen i halmen, knytter på og trækker til, time ud og time ind med samme mekaniske regelmæssighed som uret i dettes evige perpendicularvandring henne i krogen – kun nu og da skræmmet op ved lyden af inspektørens knirkende morgensko, når han nærmer sig op
50 ad trapperne. Der går da et ængsteligt sæt ned gennem rækkerne. Og idet hans store Gud-Fader skikkelse viser sig i døren, dukker alle de gamle hoveder dybere ned over måtterne.

Den eneste oplivende afveksling i denne lange dags
55 ensformighed er madklokkens klemten. Så snart denne lyder, rejser alle sig op fra sæderne, børster omhyggeligt halmstumperne fra skødet ned i den reglementsmaessige lille bunke på gulvet og begiver sig ud på trappegangen, hvor en opsynsmand ordner dem i rækker på to og to. Ved et

60 givet tegn afmarcherer de derpå ned til køkkenlemmen,
hvorfra de lidt efter stiger op med en krukke forsigtig
mellem hænderne og trækkene ligesom optøede af den
varme, liflige damp, der står dem op om næserne.

Om morgenen er det en halv pot kogt, opspædt vand – øl
65 kalder de det her – og et kvartpund tørt rugbrød, hvilket
sidste de ihærdigt og begærligt sutter i sig med de tandløse
gummer, idet de flittigt bløder det i vandet. Til middag er
det vælling og en sild, eller grøn søbekål med roer og
kartofler – samt duften af inspektørens bøv, når de på deres
70 krukke-march stjæler sig til et øjeblik at standse ud for
døren til det private køkken. Flæsket serveres til
midtaftensmålet sammen med endnu en skive tørt rugbrød
og en halv krukke mælkevand, hvorpå opsynet gør en runde
gennem stuerne for at påse, at intet unødigt bortspildes eller
75 overflødigt forputtes.

Overhovedet går alt for sig med en præcision og orden,

der må kaldes mønsterværdig. Fra lemmerne om morgenen
klokken fire purres op af sengene og ind til den
reglementerede aftenmønstring, hvor blandt andet
80 dagsarbejdet udmåles og bedømmes, hersker der en
punktlighed og disciplin, der ikke kan være bedre på nogen
kaserne.

Man forbavsens over den – man kunne næsten sige
unaturlige – adræthed, hvormed disse gamle, skørhovede
85 mennesker overalt og ved enhver lejlighed ved at finde deres
pladser og kende deres pligter. Selv de genstridigste
gemytter og urimeligste særlinge – og hvor findes de oftere
end blandt skrøbelige gamle! – slibes i løbet af mindre end
fjorten dage til de villigste og føjeligste led i mekanismen og
90 præsenterer sig straks på den første udgangsdag for verden
med dette ugengivelige fællespræg af slunken og renvasket
tamhed, der karakteriserer dem alle fuldt så vel som selve
den grå vadmelsuniform.

Nu må det sikkert også af alle erkendes, at man i den
95 nuværende inspektør har fundet en mand, der i en sjælden
grad er som skabt til den stilling, han er sat til at beklæde.

Stor og værdig, så selv gulvene skælver under hans trin –
med en gammel underofficers hele fugtige majestæt og
upåvirkelige koldblodighed fører han styret i fast og kyndig
100 hånd. Rolig og med en holdning, som kunne han have slugt
et spanskør eller i det mindste havde et sådant skjult under
sin tæt tilknappede frakke, vandrer han daglig sine rundture
op igennem trapperne og hen igennem salene for med sin
enestående evne til at opdage hver mindste
105 uregelmæssighed eller ringeste forsømmelse at udøve
anstaltens reglements-mæssige justits.

Til den ende findes nede i kælderen en række små, mørke,
vel aflåsedede rum – "brummerne" kaldet – hvor synderne
sættes ind til en træbriks, en halmsæk og et nyt testamente
110 for der et par dages tid i ro at overveje og angre deres brøde

... en straf, for hvilken inspektøren som gammel militær har
en naturlig forkærlighed, og til hvilken han af egen krænkelse
pligtfølelse endnu føjer afknapning på madrationerne til
fordel for sin snart helt navnkundige præmiesø "Gine".

115 Det kan nu efter alt dette ikke forbavse, at denne anstalt
fra alle sider berømmes som en virkelig mønsteranstalt, der
på samme gang er herredet til ære og økonomisk for
sognekasserne. Det er ingen overdrivelse, når inspektøren
med selvfølelse betror den fremmede, som han
120 forekommende viser rundt i den vidtløftige bygning,
hvorledes dennes indretning og hele eksemplariske levevis
har dannet forbilledet for både et og to lignende
barmhjertighedsasylers i de nærmeste herreder. Ja, hele
landet over ligger der brødre og søstre, der næppe i noget
125 punkt står væsentlig tilbage, men træk for træk viser
oprindelsens inderlige fællesskab – lige til dette med
majestættens navne-ciffer som et betryggende segl over

indgangsdøren.

Besyderlig nok synes imidlertid herredets fattigfolk slet
130 ikke at sætte pris på dette palads, hvormed man så
rundhåndet har betænkt deres gamle dage. Det er endda
næppe for meget sagt, at dets blotte nævnelse kan få selv
den stærkeste pundtærsker til at blegne.

Sandsynligvis havde heller ikke Stine Bødgers forstået
135 tilstrækkelig at skatte dets sindrige ventileringsystem og
smukke arkitektoniske linier. I alle fald: da man hin omtalte
eftermiddag kom for at afhente hende, og den enspændige
fjællevogn, der var tilsagt til at foretage flytningen, holdt
uden for hendes dør, var hun på ingen måde at formå til at
140 følge, og da de ville bruge magt, satte hun sig til modværge
med en sådan lidenskab, at hendes skrig kaldte folk til
overalt fra byen.

Der blev et frygteligt røre. Den halve smøge stod til sidst
fuld af alle slags tililende; og igennem tilråb, latter,

145 hundegøen og de netop hjemslupne skolebørns jubel hørtes
Stine inde fra sin stue at skælde, bande og skrige, sådan som
kun en drukken og splittergal kælling har vejr til det.

En brøstfældig slagbænk, en ormegn timerkiste og
forskelligt gammelt småskrammel – hendes hele bohave –
150 havde man med møje fået fravristet hende og praktiseret ud
ad vinduerne. Og gennem disse, der endnu stod åbne, kunne
man ude fra se hende vandre rasende og med truende fagter
frem og tilbage i det tomme rum.

Det havde for øvrigt i den senere tid ikke været noget
155 usædvanligt syn for byens folk at se Stine i en sådan
ophidselse. Hun havde forhen været en skikkelig og
stræbsom kone, der efter sin mands død havde ernæret sig
selv og mange børn ved redeligt arbejde i roe- og
kartoffelmarkerne og overhovedet overalt, hvor man havde
160 brug for en stærk, bred ryg og et par rappe næver. Men siden
forgangen høst, da hun kvæstede sin hånd i et

damptærskværk, og under den fortvivlede kamp for
tilværelsen, hun derefter havde måttet føre, var hun
bestandig oftere tyet til fattigfolks store trøster, til
165 brændevinens barmhjertighed. Fra det øjeblik det blev
hende klart, at al modstand var forgæves, og at
arbejdsanstalten alligevel ville blive hendes sidste asyl, slap
alle tøjler hende af hænde; ... og nu gik hun derinde som et
vildt dyr over gulvet, skrækkelig tilredt, med huen gleden
170 bag ad den halvskaldede isse og oversmurt med skarn.

En flok støjende mænd og karle, der havde samlet sig i
døren, søgte på gemytlig vis at tale hende til rette. Men hver
gang en af disse nærmede sig eller blot strakte hånden ud
imod hende, krummede hun sig sammen af raseri og
175 stampede i gulvet. Nu og da gik hun hen til vinduet og
spyttede ud på drengene, der skreg – og da ville skrålet ikke
standse.

Endelig kom sognefogden, som man havde skikket bud

efter.

180 Han kom lige fra tærskeloen – hidsig og varm – med
avner hængende i håret og i sine nye grå vadmelsbukser.

Han trængte sig hastig gennem sværmen og ind i stuen,
hvor han blev stående midt på gulvet med skrævende ben og
hænderne i siden.

185 Da det omsider gik op for Stine, hvem hun havde for sig,
blev hun med et ganske stum og blegnede. Langsomt og
skulende trak hun sig derpå tilbage over gulvet, indtil hun
standsede i den inderste krog ligesom i en forsvarsstilling.

Fogden fulgte hende, med øjnene hæftet på hende og
190 hænderne urokkelig i siden.

„Du vil vel ikke lægge hånd på fogden,“ sagde han endelig.

Der var nu fuldkommen stilhed ude og inde. Stine var
sunken i knæ. Hun holdt ligesom afværgende de sorte,
magre, rystende hænder frem foran sig, medens kæberne
195 klaprede som for at tale. Men der kom ingen lyd. Kun øjnene

DANSK 7.-10. KLASSE

– små, sorte, rædselslagne under den rødplettede pande –
hvor de bad!

Det var et grufuldt syn.

Fogden trådte endnu et skridt frem for at tage fat i hende.

200 Men i det samme lød det med en rusten jernstemme ude fra
mængden: „A – lad hende være, du!“ ... og straks efter med
tre-fire forskellige røster det samme tilråb: „Lad hende være
lidt!“

Sognefogden vendte sig ikke. Han havde formodentlig
205 genkendt lange Zacharias Smeds stemme. Men med et
pludseligt hastværk fik han ved hjælp af et par hosstående
karle Stines hænder og fødder bundne, hvorpå hun hurtigt
af fire mænd og under skolebørnenes fornyede skingren
bares ud gennem døren.

210 Der er intet mål for, hvor hun skreg. Det var et skrig, der
syntes at måtte nå ud til verdens ende og helt ind i
himmelens riger ... I døren brast hyssingen om hendes

fødder, og hun begyndte rasende at sparke omkring sig. Da
blev der latter blandt de unge karle, der stod hos. Men i en
215 fart fik fogden hende smidt ned i vognhalmen, et par mand
sprang op, kusken smækkede på hesten ... og vognen
rumlede af sted.

Så var det forbi, og folk skiltes roligt.

Fogden og den lange Zacharias Smed vekslede i
220 forbigående et fast øjekast. Derpå gik de hver til sit.

Lidt efter kom provsten kørende gennem byen i sin
magelige landauer.

Formodentlig må han have haft fornemmelsen af noget
usædvanligt; thi da han kom til gadekæret, hvor
225 skolebørnene endnu stod forsamlede, lod han vognen holde
og spurgte, hvad der var på færde.

Og som med en mund og med huen i hånden svarede da de
små i deres uskyldighed:

„Det var bare Stine Bødgers, der kom på kassen!“

Fra *Det moderne gennembrud* af Thomas Thurah, DANSK 7-10 | GYLDENDALS FAGPORTALER, Gyldendal

Print og kopiering af dette materiale er tilladt, forudsat at det sker i overensstemmelse med skolens aftale med Copydan Tekst & Node.

²³⁰ *"Fra Hytterne", Gyldendal*

Fra *Det moderne gennembrud* af Thomas Thurah, DANSK 7-10 | GYLDENDALS FAGPORTALER, Gyldendal

Print og kopiering af dette materiale er tilladt, forudsat at det sker i overensstemmelse med skolens aftale med Copydan Tekst & Node.

Denne pdf er udskrevet af Tobias Burgård Bjerre Larsen, Næsbjerg Skole, 13-03-2025.